

21. Život mládeže v literatuře

děti a mládež

- jejich postavení dříve a nyní
- obraz jejich života v literatuře, filmech, televizních inscenacích
- ideál dnešního člověka z jejich pohledu
- morálka dnešního mladého člověka (často konzumní styl života, drogy, vandalství, poslušnost hodnot...)

Renesance, humanismus

William Shakespeare /1564–1616/ ANGLIE

Romeo a Julie

Jan Amos Komenský /1592–1670/ ČESKO

- pedagogická tvorba
 - snaha zreformovat společnost, začít se musí od vzdělání
 - Orbis Pictus* (Svět v obrazech)
 - škola hrou, názornost ve výuce
 - Brána jazyků otevřena*
 - výuka cizích jazyků
 - Velká didaktika*
 - shrnutí pedagogických názorů
 - » vzdělání je branou k vědění a vědění je prostředkem k nápravě světa
 - » „Vše nechť, ať volně plyne bez násilného řečnění“
 - » bez víry nemá cenu nic studovat
 - úcta k člověku jako k nejvyššímu bohu
 - náprava se musí dít společným úsilím vědců a vzdělavců, proto je důležité zřídit mezinárodní akademii shrnující a šířící se nové poznatky
- Informatorium školy mateřské*
- děti se mají vzdělávat už od předškolního věku

19. stol.

ve světě

Charles Dickens /1812–1870/ ANGLIE

- úředník, žurnalista, herec, spis. (romanopisec a povídkář)
- pravdivě popsal život chudých v Anglii v 19. stol. (byl synem chudých zadlužených rodičů, musel začít pracovat brzy)
- díla mají šťastné konce

Malá Doritka

- příběh malé dívky, která žije se svými rodiči ve vězení pro dlužníky

David Copperfield

- založeno na autobiografii
- David žije s matkou bez otce, nemá dobrý život, matka si bere nového manžela, který Davida nesnáší, matka kvůli němu umírá
- má rád chůvu Peggoly a jejího bratra
- odchází do Londýna, tvrdě zde pracuje, jeho teta se zde o něj postará

Oliver Twist

- Oliver žije těžký život v sirotčinci (matka mrtvá, otec neznámý),
- utíká do Londýna, bohužel se dostane do skupiny kriminálníků a jednou je chycen a má být dát do vězení, pan Browlow ho ale zachrání a adoptuje

Jules Verne /1828–1905/ FRANCIE

Podivuhodné cesty

Dva roky prázdnin

Mark Twain /1835–1910/ USA

Dobrodružství Toma Sawyera

Dobrodružství Huckleberryho Finna

- romány volně na sebe navazující
- Tom Sawyer – nezbedný chlapec, kritizuje lidskou přetvářku a rasismus
- Huckleberry Finn (Huck) – je adoptován vdovou, ta se ho snaží „zcivilizovat“, on však odmítá
- chlapi odmítají názory dospělých – jsou zkostrnatělé
- v díle využita řeč kluků, jejich lumpárny
- romány odlišně přijaty: první kladně, druhý odmítnut („kazí mravy mládeže“ – ve skut. kvůli rasové problematice, která je zde výraznější)
- oba romány filmově zpracovány

u nás

Božena Němcová (rozená Barbora Panklová) /1820–1862/

Pan učitel – vzpomínky na jednoho velice hodného starého učitele z dětství, který je díky své výborné metodě naučí mnoho a děti ho mají moc rády a při jeho pohřbu pláčou

Dobrý člověk – forman Hájek převáží zboží do Vídně a pomáhá také s převozem služkám, jednou převáží mladou dívku do Vídně za prací, oba se do sebe zamilují, po čase si vyznají lásku a vezmou se

Baruška – otec pošle Barušku do města jako služku na zkušenu, je zde však ponižována a utlačována, zamiluje se do malíře Lesenského – ten ji zavede do bordelu, kde se s ní chce vyspat → přijde policie a oba zatkne, malíř se stydí, chce ji zachránit, miluje ji → Baruška je nakonec zproštěna viny, ale nemá kam jít → skočí

z mostu → je však zachráněna a ujme se jí paní Milinská → po návratu Lesenského z vězení se vezmou a jsou vynikajícími hospodáři, mají výbornou čeládku, protože ji nepovažují za nižší sebe

Rozárka – Rozárka pochází z velmi chudé rodiny, kterou musí živit sama, ač je nemocná (otec mrtvý, matka chromá, bratr slepý, sestra nešikovná) → přepracováním umírá, před smrtí si ještě nechá ustříhnout své dlouhé vlasy, které prodá

Karla – o matce, která vychovává syna jako dívku – chce ho uchránit před 14ti letou vojenskou službou

Dívá Bára – Bára, nebojácná a silná dívka, se zamiluje do myslivce; Elšce se zalíbí doktor z Prahy, kde zůstala na rok u své tety. Báře se několikrát se podaří lidi postrašit jako „strašidlo“ v prostěradle; ale za to dostane trest – musí přespát v kostnici → tam za ní přijde myslivec a vyzná jí svou lásku → vezmou se; nakonec i Elška se vdá za pražského doktora

Vítězslav Hálek /1835–1874/

Na statku a v chaloupce

- povídka; realistické zobrazení života, staví do protikladu charakterové vlastnosti a způsob života bohatých a chudých, ukazuje lásku (v chudé chaloupce) a nelásku (na statku)

- Jíra s otcem žijí v malé chaloupce, po smrti otce Jíra odchází pracovat na statek, zamiluje se do dcery Lenky, utečou spolu do chaloupky (macecha je nenávidí), sedlák je žádá, ať se vrátí

Muzikantská Liduška

- povídka; Liduška miluje chudého muzikanta Toníka, ale nemůžou se vzít, musí si vzít bohatého sedláka, před oltářem mu ale uteče a hledá svého Toníka u každé muziky, ale nenachází → pomate se → „Muzikantská Liduška“

Karolina Světlá /1830–1899/

Kříž u potoka – Evička se liší od ostatních – svou lásku nalézá v knihách; nejraději chodí čist ke starému kříži u potoka, kde se před monoha lety stala bratrovražda:

Potocký po návratu z vojny najde svou ženu se svým bratrem → zabije ho → událost se v rodině opakuje (opět dva synové) → tentokrát se ale u kříže zabije sama dívka a prokleje rod Potockých → bratrovraždy se stále opakují, může to změnit jen čistě smýšlející a milující dívka → Evičku žádá o sňatek muž z rodu Potockých a ona svolí, po roce ale neshody (Evička je vzdělanější, morální převaha, Potocký žárlí na dceru), Evička se zamiluje do jeho bratra, ale nakonec se vrátí k Potockému, ten se zase napraví → prokletí je zlomeno

Kantůrčice – hrdince říkají Kantůrčice (od slova kantor), protože nechodí k muzice a je velmi zbožná; zamiluje se do syna selky a vezmou se

Alois Jirásek /1851–1930/

F. L. Věk

- Malý František Věk žije v Dobrušce, soused Žalman ho vychovává k lásce k českému jazyku. Když Žalmanovi přijdou na jeho poklad – bibli Kralickou a zabaví mu ji, podezřívá z prozrazení Františka. Ten v deseti letech odjíždí do Prahy studovat školu a zpívat ve sboru benediktinského kláštera (výborný hlas). Seznámí se i s bibliotékářem Matyášem, kterého „vzkřísí z mrtvých“. Dovolí mu za to navštěvovat i klášterní knihovnu, odkud si František tajně půjčuje i zakázané kacířské knihy („Hibri prohibiti“). Najde zde i Žalmanovu kroniku. Před ukončením posledního školního roku se klášter z příkazu císaře Josefa II. ruší a knihy mají jít na prodej. Mniši proto za pomoci mrštného Františka nejcnější knihy tajně z kláštera odnesou a dovolí i jemu si nějaké ponechat. Tak může Žalmanovi vrátit jeho bibli Kralickou. Ten šťasten zapomene na svůj hněv a s Františkem se zase spřátelí. František poté zůstává nadále v Praze a učí se filosofii. Seznamuje se díky vyučování hudby s hereckou rodinou Butteaových a přes ně i s vlastencem Václavem Thámem, který jej dovede k divadlu. František se do Pauly Butteaové zamiluje → kvůli lásce k ní, českému jazyku, divadlu a hudbě zanedbává studium. Otec se kvůli tomu s ním rozhněvá. Nakonec se ale František vrací a stává se po otci kupcem v Dobrušce (Paula se totiž provdá za Tháma, mají spolu dítě, ale dřou bídu, protože nemají práci). Thám Františka přesvědčí, aby zůstal kupcem a stal se národním buditelem v jeho rodné Dobrušce.

Filozofská historie

- Vavřena, Frybort, Špína a Zelenka v době svých studií bydlí u slečny Elis. Studenti uspořádají majáles, přestože je poslední dva roky zakázaný. Vavřena dochází učit Fricka a zde se zamiluje do vlastenky Lenky × aktuárovi chtějí, aby chodil s jejich dcerou Lottynkou. Najdou proto Frickovi jiného učitele. Frybort má zase rád Márinku, do níž je ale také nešťastně zamilovaný nesmělý Špína a na Fryborta žárlí. Když pak Špína neudělá zkoušky, odchází do kláštera. Ostatní školu dokončí a na jaře 1848 se všichni kromě Zelenky sejdou na barikádách. Špína zde hrdinsky padne. Frybort si vezme Márinku a Vavřena Lenku.

Marie Majerová /1882–1967/ ČESKO

Robinsonka

- dívka se najednou musí starat sama o rodinu × neumí to, připadá si opuštěná

Eduard Bass /1888 – 1946/ ČESKO

Klapzubova jedenáctka

- příběh ze sportovního prostředí

- chudý chalupník Klapzuba má problém uživit svých 11 synů → nápad sestavit z nich fotbalové družstvo → dobře vycvičené, proráží do zahraničí
- dobrá morálka týmu (bratři); když Čech chce, dokáže hodně

Cirkus Humberto

- život chlapce, který vyjde z nejhudších poměrů a dokáže se dostat do vysoké společnosti

Za 1. sv. války a po ní

Romain Rolland /1866–1944/ FRANCIE

Petr a Lucie – děj se odehrává roku 1918 (konec ledna – konec března); 18letý Petr, syn z měšťanské rodiny, se v pařížském metru setkává s chudou malířkou Lucií. Oba se do sebe zamilují a tím jeden druhému vrací víru v život i sebe sama. Izolují se od obludného válečného světa, milují přírodu, mrzí je zkaženost lidstva. Válce však nakonec neuniknou – na Velký pátek umírají v bombardovaném chrámu, kde si chtěli slíbit věrnost. Válka jim dovolila pouze spolu zemřít, nikoliv žít.

Erich Maria Remarque /1898–1970/ NĚMECKO

Na západní frontě klid

- sugestivní válečný román o generaci zničené 1. sv. válkou
- popisuje autorovy pocity a vzpomínky z války, posouvá ho do ztracené generace
- zfilmováno

- vl. zážitky z 1. sv. války
- očima vypravěče Pavla Bäumera líčí osud chlapců, dobrovolně naverbovaných vojáků – po výcviku plném šikanování prodělávají zákopové boje na západní frontě (v první linii), jejich rotu tvoří až na výjimky mladí a nezkušení chlapci → časem zjišťují, že už vlastně neumí nic jiného, než bojovat a zároveň litují svého zabíjení → všichni Pavlovi přátelé postupně umírají, také matka mu doma umírá → Pavel umírá v poslední den války – tichý a klidný den, oficiální zprávy z fronty už jen oznamují: „Na západní frontě klid“

Michail Šolochov /1905–1984/ RUSKO

Osud člověka

- novela o osudu člověka
- po válce se Sokolov vrací domů, zde ale nikoho nenachází, všichni zemřeli. Snaží se zapojit do normálního života. Potkává malého chlapce, který také ztratil rodinu. Sokolov se jej ujme. Řekne mu poté, že je jeho otcem → pro pocit bezpečí chlapce.

Za 2. sv. války a těsně po ní

Jan Otčenášek /1924–1979/ ČESKO

Romeo, Julie a tma

- o lásce dvou mladých lidí – židovky a studenta
- potkávají se v parku na lavičce, Ester pláče, má jít k transportu do Terezína, Pavel se jí ujme, tajně ji ubytuje ve svém „študáckém kamrlíku“ → zamilují se do sebe, Pavlovi rodiče o Ester zprvu nevědí, otec poté Pavlovi pomáhá
- jednoho dne se v ulicích začne ozývat střelba → Ester myslí, že kvůli ní → uteče (láska k Pavlovi – nechce, aby ho kvůli ní zabili) → Němci ji chytí

Anne Franková /1929–1945/ NĚMECKO

- německá židovka, skrývání v Amsterdamu

Deník Anne Frankové

- 3 poslední roky života
- formou dopisů vymyšlené kamarádce Kitty
- plán „potopení“ Frankovy rodiny → skrývají se v zadním traktu jednoho domu s další rodinou a jedním pánem → 8 lidí závislých na věrné pomoci přátel
- popis zdejšího nebohatého života
- objevení a transport do koncent. táborů
- Anne umírá se sestrou v táboře Bergen-Belsen
- touha žít se po válce psaním → deník přepisuje do podoby knihy → po její smrti otec dokončí a nechá vydat → úspěšně

Marie Pujmanová /1893–1958/ ČESKO

Pacientka doktora Hegela

- román o lásce a vzpouře
- studentka je zasnoubena s chlapcem z bohaté rodiny, před svatbou onemocní, mění se jí povaha, léčí ji doktor Hegel, do něj se zamiluje, chlapec žárlí a spáchá sebevraždu, Hegelova manželka to toleruje → vztah nemá dlouhého trvání, dívka otěhotní, dítě si nechá a stará se o něj sama; Hegel si nachází další mladé milenký

Předtucha

- nepřímý odraz 2. sv. války
- dívka zjišťuje, že její láska k rodičům je zatím větší než k jakémukoliv muži
- rodiče odjíždějí pryč, jejich vlak vykolejí – ač se zrovna zamilovala do muže, prožívá strach o rodiče; ti nakonec přežijí
- zfilmováno na Potštejně

Po roce 1945

Jerome David Salinger /*1919/ USA

Kdo chytá v žitě

- klasický román
- silná, přesto jemná duše „nevyrovnaného“ adolescenta, a spásný úděl dětí v životech takových mladíků

Jack Kerouac /1922–1969/ USA

Mag (v originále Pic)

- o toulání; o malém černošském chlapci ze Severní Karolíny, kterému umře milovaný děda → Mag se dostane do opatrování ke své tetě, odkud ho unese jeho světaznalý bratr, čímž se roztáčí koloběh stopování, improvizace a života na okraji společnosti; pro bratry je každý den bojem, ale o to víc cítí, že žijí

Johannes Mario Simmel /1924–1940/ RAKOUSKO

Moje máma se to nikdy nesmí dozvědět

- chlapec má špatné vysvědčení → řeší, co s tím (maminka těžce nemocná – pravda by jí ublížila) → nepřijde radši domů a potlouká se světem, dostává se z jednoho maleru do druhého (= mnohem větší ublížení matce); nakonec vše končí dobře

Miroslav Florian /1931–1996/ ČESKO

Jaro, napověz

- předškolním dětem
- obvykle čtyřverší
- navazuje na sládkovský typ poezie (jednoduchá forma, pravidelný verš a rým, učít děti seznamovat se s uměleckou lit., dát zákl. ponaučení do života nenásilnou cestou)

Bedla – stojí, ráda by si sedla s pletením, noha jí už dřevění

O co – šneček neumí udělat tečku, jen čáru

Lečo – jak se vaří lečo

Jiří Žáček /*1945/ ČESKO

- pro děti:

Aprílová škola – vlastní obrázky

Báseň o berušce (ať půjčí tečku za větu)

Pro slepičí kvoč

Splašený fašinet

Kolik má Praha věží

Mosty

Počítání oveček

Jak šli bratři pro kládu

Radek John /*1954/ ČESKO

Memento

- kniha ze současnosti (1986), napsaná podle skutečné události

- příběh středoškoláka Michala Otavy, do jehož života vstoupí drogy a on se tím dostává na okraj společnosti a dokonce do vězení; několikrát se předávkuje, což jej fyzicky poznamená tak, že není schopen sám ani přijímat potravu